
**“BU PUL PEK MAKBULDÜR
TEPE TEPE KULLANIN”**

KAAN ERTEM

Yıllardan beri “İstanbul’un pulcularını” araştırıyorum ve bunu da artık bir kitap haline getirmek istiyorum. Bu konuda yıllardır araştırma yaptığımı bilen dostlar, bana her zaman destek oldular..Bu araştırma iğneyle kuyu kazmaktan beter fakat ne yalan söyleyeyim, yeni detaylara rastlamak da bana heyecan veriyor.İşi biraz ağırdan almamın bir sebebi de bu oldu herhalde..

Kişisel olarak Osmanlı ve Levant koleksiyonu yaparım. Pulsuz, yani “bağdadi” dediğimiz tipteki mektuplara da özel bir ilgim vardır. Bir başka ilgi alanım ise Gemi Postalarıdır. Gemi postaları deyince de, ilk olarak aklıma rahmetli Cengiz Arşman’ın Grand Prix kazanmış Türkiye’de Gemi Postaları koleksiyonu geliyor.

Yıllar önce bir sergide canlı olarak, uzun uzun incelediğim, hatta sergi kataloğunun üzerine notlar aldığım bu koleksiyonu unutmam mümkün değildir. Bir araya getirilmesi çok zor bir koleksiyondur ve Cengiz bey bunu başarmıştı..Yazımın konusu, işte bu koleksiyona ait bir zarfla ilgili.

Osmanlı posta tarihi ile ilgilenen herkes bu zarfı tanır. Dünyada sadece üç tane vardır..Sokaktaki sıradan biri için eski bir kağıt parçası, fakat bir koleksiyoncu için rüya gibi, ulaşılmaz bir parçadır.

Zarfın üzerindeki pul hakkında kısaca bilgi verelim..Asia Minor dediğimiz bu pullar, 1 ve 2 kuruşluk olmak üzere iki çeşittir. Bu pullar Ege bölgesinde özellikle kara ulaşımı zor olan kıyı kasabaları ve adalar arasında yük ve

eşya taşıyan Bell's Asia Minor kumpanyası gemilerinde kullanılmıştır. Bu şirket İngiliz şirketi olmasına karşın Osmanlıya bağlı olarak çalışıyordu. Bu pullar yaygın olarak postada kullanılmadıklarından dolayı çok nadirdirler. Daha çok "Lokal pullar" sınıfına sokabileceğimiz bu pulları, Yvert & Tellier firması özellikle 1930'lardan sonra çıkarttığı kataloklarında "ilk Türk pulları" olarak lanse etmiştir ve bu yanlışlık uzun süre böyle devam etmiştir. Neden böyle bir tavır içerisine girdiklerini bilmiyorum.(*). 1950'lerin sonlarında bu durum devam edince bazı girişimlerde bulunulmuş ve bu yanlış düzeltilmiştir.

Konuyu çok dağıtmadan gelelim zarfın hikayesine..

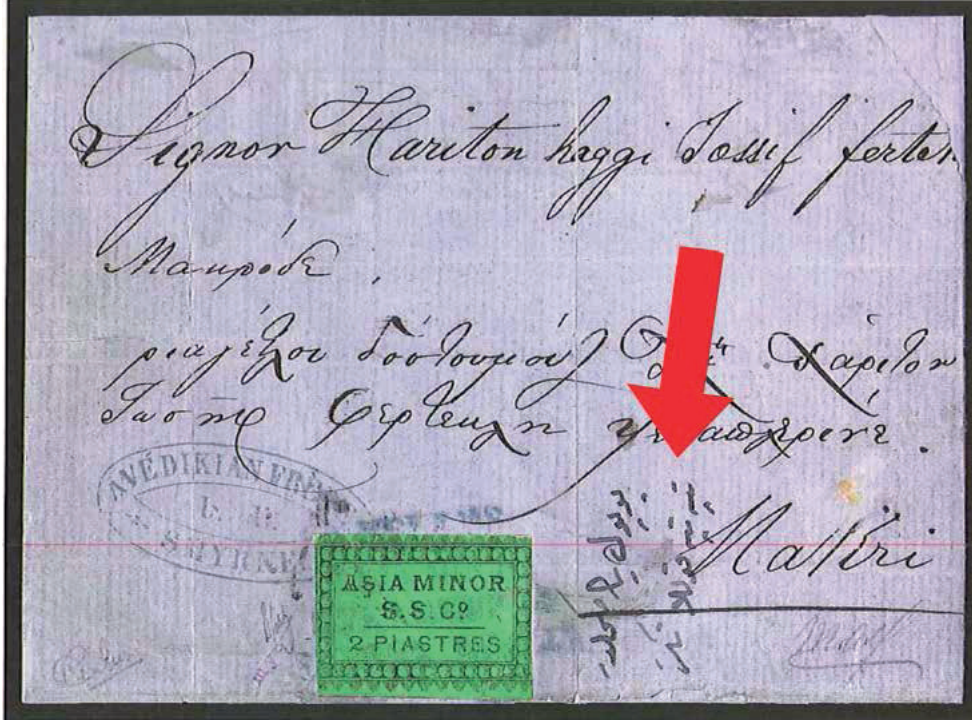
Yıllar evvel, 2 kuruşluk bir Asia Minor pulu ile İzmir'den Fethiye'ye (Meğri) gönderilmiş bu bağdadi mektubun fotoğrafına bakarken pulun yanına yazılmış bazı eski Türkçe yazılar dikkatimi çekmişti. İlk başta pulla ilgili bir açıklama olduğunu zannetmiştim, fakat dikkatli okuyunca garip ve orada olmaması gereken bir ifade ile karşılaştım:

"Bu pul pek makböldür, tepe tepe kullanın!"

İlk olarak bu saçma yazının böyle kıymetli bir zarfın üzerinde neden yer aldığını sorabilirsiniz. Ben de bunu sormuştum kendi kendime.

O yazıyı okuduktan sonra aklıma gelen ilk şey, koleksiyoncu bir babanın yaramaz bir çocuğu tarafından ya da muzip biri tarafından yazılmış olabileceği idi. Hani paraların üzerine şaka yollu yazı yazan insanlar vardır ya, işte öyle bir şey..

Federasyon başkanımız sayın Ziya Ağaoğulları'na da bunu sormuştum. Meğer onlar bu yazıyı benden çok daha önce görmüşler, zarf dünyanın en nadir zarflarından biri, atsan atamazsın, silsen silemezsin, bunu konuşup gümüşlük . Bu yazıyı muzip bir koleksiyoncunun gereksiz bir hareketi olarak kabul ettim ve bu konu öylece kapandı gitti..

Ünlü Filatelistimiz Ali Nusret Pulhan'ın, "Pul Meşheri" dergilerini karıştırırken ilginç bir tesadüf sonucu bu zarfın öyküsüne rastladım.

Hikayemizin kahramanı , daha doğrusu bu zarfın ilk sahibi, Aydın Vilayeti Mektubi Mümeyyizi (Mektupçusu) Ahmet Rifat beydir. Kendisiyle Pul Meşheri dergisi için 1934 yılında röportaj yapmışlar. Röportajın yapıldığı tarihte 70 yaşında olduğuna göre, 1860'ların başlarında doğmuş olmalı..

Mektupçu, Osmanlı döneminde bir Valiliğin gelen giden bütün evrakıyla uğraşan kişidir. Gerekirse tercüme de yapar. Bu nedenle çok yoğun bir yazışma trafiğinin içindedir. Ahmet Rifat beyin görevi de işte buydu.

Kendisinin anlattığına göre, 1886 yılında Kastamonu Reji Nezaretinde çalışırken gelen giden evrak çok olduğundan bu evrakların üzerindeki pullar ilgisini çekmiş ve pul toplamaya başlamış. Hatta o aralar koleksiyon konusunu hiç bilmediğinden, bu pullarla ileride bir ev sahibi olunca bir odasının duvarlarını kaplamayı bile düşünmüş.. Üç sene sonra ise İzmir'de çalışırken bir Fransız baş mühendis tarafından "Tembroman" yapılmış..

“Tembroman” nedir? ..

Bu “Tembroman” konusuna kısaca değinmek isterim; Tembromani, pul toplayanlara ilk dönemlerde verilen bir isimdir. Timbre (Pul) ve Manie (cinnet) kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. “Pul cinneti- Pul man-yaklığı” anlamında kullanılır. (İlk dönemlerde pul toplayan insanlara “man-yak” gözüyle bakılıyordu!).

Mösyö Herpin, 1865 yılında eski yunanca iki kelimeyi birleştirerek daha uygun ve yumuşak bir terim olan “Filateli (Philatelie)” kelimesini ortaya atmış ve bu terim dünya çapında yaygınlaşmıştır. Bizim kullandığımız Filateli’ye karşılık, Fransızlar, Tembromani kelimesini hala yaygın olarak kullanırlar.

Ahmet Rifat Bey

Ahmet Rifat bey de, Mösyö Brio isminde bir Fransız mühendisin yardımıyla “Tembroman” olmuş. Ayrıca ilk kazığını da yine bu Mühendisten yemiş. Bu mühendis, “Pullarınızı veriniz inceleyeyim” diyerek Ahmet Rifat beyin bütün pullarını alıp içinden değerlilerini ayıklayıp iade etmiş. Tabii Ahmet Rifat bey pulların değerini bilmediğinden bu işi anlamamış. Buna karşılık bu Fransız mühendis, Ahmet Rifat beye bir albüm hediye ederek, bir de Fransız pul dergisine abone yapmış.. Ahmet Rifat beyin kendi deyimiyle “Dehşetli bir Tembroman!” olması bundan sonradır. Böylece yurtdışında değiş tokuş yapmak isteyenlere ulaşmış, kendi bilgisini ve koleksiyonunu geliştirmiş..

Yaklaşık olarak 20 sene boyunca aralıksız pul biriktiren Ahmet Rifat bey, 1867 Duloz 25 kuruş hariç, 1905 yılına kadar olan bütün serileri ve onların erörlerini, varyetelerini toplamış, ancak geçirdiği bir mide rahatsızlığı sonucunda hepsini 100 lira karşılığında satmak zorunda kalmış .

Burada bir parantez açmak istiyorum, Pul Meşheri’ndeki röportajda Ahmet Rifat bey “...bütün koleksiyonlarımı ve mevcut stok pullarımı takımı ile (Yüz lira) mukabilinde Reji Müfettişi .....Efendiye satmaya mecbur oldum” diyor. Pullarını sattığı pulcunun ismi özellikle yazılmamış. Yani o dönem ticarete devam eden pulculardan biri. İsmi deşifre etmemişler. O dönem aynı zamanda Reji Müfettişi olup aynı zamanda pul ticareti yapan ve 1934 yılın-

da da hayatta olan birkaç isim var. Bunlardan en ünlüleri Markus ve Apik Yarımçı efendiler.. Pullarını büyük ihtimalle bunlardan birine satmış olmalı. Bizim yazının konusu olan Asia Minor zarfı da eğer bu koleksiyonla beraber satılmışsa, bu tarihlerden sonra piyasaya düşmüş demektir..Asia Minor pullarının o zamanki değerlerini merak edecek olursak, Deniz Teğmeni Ahmet Rasim ve pulcu Stefan Feraceciyan'ın birlikte hazırladıkları 1913 tarihli "Devlet-i Osmaniyeye Mahsus Posta Pulları Mecmuası"na bakmamız gerekir. Bu yayın aslında mecmua değil kataloktur. Bu katalokta bir Asia Minor puluna damgalı- damgasız fark etmeden 3-4 lira fiyat konulmuştur (**). Ahmet Rıfat beyin koca koleksiyonu 100 liraya sattığını düşünürsek bu zarfın ne kadar değerli olduğu ortaya çıkar..

Ahmet Rıfat bey, Birinci Dünya Savaşı sırasında tekrar pul toplamaya başlar fakat bu sefer de İzmir'in Yunan işgalinde bütün pulları yağmalanır..

Ahmet Rıfat bey ilerlemiş yaşına ve bunca olaya rağmen röportajın yapıldığı 1934 yılında hala inatla pul toplamaya devam etmektedir.

Peki bizim Asia Minor zarfının hikayesi?.. Ahmet Rıfat bey, röportajda bu ilginç zarfın ve üzerindeki yazının hikayesini şöyle anlatıyor:

"Pullarla meşgul olduğum sırada pul topladığımı bilen zevatın çok acayip suallerine maruz kalıyordum. Kimisi bu kağıt parçalarını toplamak, abesle iştigal etmektir der eğlenirdi; bazısı da kaç bin pul toplanırsa ehemmiyetli bir fiyatla satılır diye sorardı. Hatta bir arkadaşım Meğri'den (***) biraz eski pul yollamış, içlerinde zarf üzerinde iki kuruşluk bir (Asya Minor) pulunun zarfı

kenarına “ Bu pul pek mükemmel imiş tepe tepe kullan” diye alay etmiş idi.”

Böylece bu dünya nadiri zarfın ve üzerindeki garip yazının gizemini de çözmüş oluyoruz. Bu zarf, filateli dünyasına Fethiye’den katılmış.

“Nadirlik” kavramını ve bizim pek çok pulumuzun ve zarfımızın dünya-
daki üç zarftan biri olduğu halde neden Uluslararası platformlarda hak ettiği
değeri göremediğini de başka bir yazının konusu olarak ayıralım ve tekrar
Ahmet Rifat beye dönelim.

Kendisinin koleksiyonculuğu burada kalmıyor tabii.

Ahmet Rifat bey, 1897’de Aydın’da Vilayet Mektupçusu iken Aydın Vilaye-
ti matbaasında 24 sayfalık bir de kitapçık bastırmıştır.

“Halkımızın bu hususta pek biğane ve malumatsız olduğunu görerek pul-
culuk hakkında basit fakat esaslı bir malumat istihsal etmelerine medar ol-
mak için 1313 tarihinde (Posta Pulları ve Pul Koleksiyonu) namı ile ufak bir
eser de neşretmiş idim. Maatteessüf nüshasının mevcudu elimde kalmadı.”

Ahmet Rifat beyin yazdığı pos-
ta pullarının tarihi,tanımı ve nasıl
koleksiyon yapma konusunda ge-
nel bilgiler veren bu kitapçık, tespit
edebildiğim kadarıyla “Türkçe” ola-
rak yazılmış üçüncü filatelik yayın-
dır. Sırası gelmişken, 1900 öncesi
filatelik yayınlarda “Türkçe” soru-
nuna da değinmek istiyorum:

1880 ile 1900 yılları arasındaki
İstanbul pul piyasasına baktığımız
zaman ,filatelik yayınların fazla-
lığı dikkatimizi çeker. O zamanın
namlı pulcuları tarafından yayın-
lanmış dergi ve katalogların tama-
mı Fransızca’dır. Katalog dediysen
öyle resimli teferruatlı kataloglar
değil..Daha çok fiyat listesinden
hallice küçük ebatlı yayınlardır

bunlar.. 1895'lere kadar basılmış bu filatelik yayınlarda Fransızca, Almanca ve İngilizce kullanılmasına karşın hiç Türkçe kullanılmamıştır. Bunun nedeni, pul ticareti ile uğraşan bu insanların müşterilerinin genellikle Levantenler ve yabancılardan oluşmasındandır. Örneğin pul tüccarı Çakıcı'nın (Tchakidji & Cie) reklamlarınının 1880'li yıllardaki Amerikan filateli dergilerinde bile yayınlandığını düşünürsek, İstanbullu pul tüccarlarının yurt dışı ile olan ilişkilerini daha iyi anlayabiliriz. Yurt içindeki koleksiyoncuların sayısı çok değildi. Pul koleksiyonculuğu, okumuş, iş sahibi, maddi açıdan doygun, dil bilen ve yurtdışı ile ilişkisi olan elit bir kesim arasında sıkışıp kalmıştı. Pul koleksiyonu yapanların pek çoğu bu insanlardan oluşuyordu. Ahmet Rıfat bey, "Osmanlı tipi" pul koleksiyoncularına çok güzel bir örnektir.

1880-1900 yılları arasında basılmış filatelik yayınlardaki Fransızca geleneğini kırarak "Türkçe" olarak filatelik yayın çıkartan sadece üç kişi vardır:

1-Mehmet Ekrem bey ("Pul Mecmuası" ve "Şark Posta Pullarına Mahsus Katalok" ile)

2-Mühendis Leon Acemyan ("Posta pulu ittihazından Mukaddem Mema-lik Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de kullanılan damgalar" ile)

3-Ahmet Rıfat bey ("Posta Pulları ve Pul Koleksiyonu" ile)

Ne gariptir ki, bu üç yayın da aynı yıl içinde (1897) arka arkaya çıkartılmıştır. Ahmet Rıfat beyin yayınladığı kitapçık bu nedenle önemlidir.

Rahmetli üstadımız Cengiz Arsman'ın koleksiyonu 2005 yılında İsviçre'de satıldı. O koleksiyona ait çok değerli parçalar da çeşitli koleksiyonlara dağıldı. Bu yazıya konu olan Asia Minor zarfının şu anda kimin koleksiyonunda olduğunu bilmiyorum. Yeni sahibinin bu zarfın ilginç hikayesinden haberi olup olmadığını da bilmiyorum ama iyi korunduğuna eminim !

Dip Notlar:

(*) Örneğin 1909,1912,1916,1925 ve 1927 tarihli Yvert kataloklarına baktım ama bu pulları göremedim. 1930'lardan sonraki bütün Yvert kataloklarda bu pullar "İlk Türk Pulları" olarak tanıtılmış. Buraya koyduğum resim 1938 Yvert et Tellier kataloğuna aittir.

(**) Bu kataloğun yayınlandığı,1913 yılında bir Yüzbaşı maaşı yaklaşık 5 Altın lira idi. Buna göre, bu pulların fiyatının o zaman da yüksek olduğu ortaya çıkıyor.

Bir başka bilgi olarak, bu katalokta Türk pullarının başlangıç tarihi aynen Yvert kataloklarında olduğu gibi 1859'da Amirote pullarıyla başlar. Fakat Ahmet Rasim bey ve Feraceciyan bu pulun resminin altına “bu pul asıl posta pulu değildir” şeklinde bir not da düşmüştür.

(***) Meğri, Fethiye'nin eski ismidir. Suriye'de uçağı düşen Şehit havacımız Fethi beyin anısına 1914 yılında Meğri kazasının ismi Fethiye olarak değiştirilmiştir.